

E-DATA & RESEARCH

Jaargang 9 | nummer 3

Nieuwsbrief over data en onderzoek in de alfa- en gamma-wetenschappen.

E-data & Research verschijnt drie keer per jaar en wordt mogelijk gemaakt door: Centerdata, CLARIAH, DANS, Huygens ING, de Koninklijke Bibliotheek en het RIVM.

INHOUD

2 **Verslagen van events in Gehoord en bijgewoond**

3 **Wandel digitaal mee door literair Rome**

4 **Deze datasets zijn ook sinds kort beschikbaar**

5 **Makelaar in erfgoed-software aan het woord**

6 **Census Hub biedt data Europese bevolking**

6 **De digitale droom van iedere wetenschapper**

7 **Duik met CLARIN-NL mee in maritieme data**

8 **Eén nationale strategie voor digitaal erfgoed**

8 **Pieken in grafieken: wat zeggen de e-humanities?**

Scan deze QR code met een smartphone om de website van E-data te bezoeken.
www.edata.nl

90.000 uur video, 20.000 uur film, 100.000 uur audio, 2.500.000 foto's

Online toegang tot audiovisueel erfgoed

Eind maart werden in Hilversum de resultaten van het project Beelden voor de Toekomst gepresenteerd. Duizenden uren audiovisueel erfgoed zijn veiliggesteld voor de toekomst.

Erica Renckens

De afgelopen zeven jaar hebben Beeld en Geluid, Filmmuseum EYE en het Nationaal Archief in totaal meer dan 90 duizend uur video, 20 duizend uur film, 100 duizend uur audio en 2,5 miljoen foto's gerestaureerd, geconserveerd en gedigitaliseerd. Het materiaal bestrijkt een periode van meer dan tachtig jaar en bevat zowel beelden van de vroegste Nederlandse cinema als opnames uit de tweede helft van de vorige eeuw.

Online abonnementsdienst

Een deel van het gedigitaliseerde audiovisuele erfgoed is via verschillende platforms en diensten toegankelijk gemaakt voor het grote publiek, de creatieve industrie en het onderwijs. "Via Academia, onze online abonnementsdienst, kunnen hogescholen en universiteiten onze collectie doorzoeken en gebruiken," vertelt Johan Oomen, die als manager Kennis en Innovatie voor Beeld en Geluid bij het project was betrokken. "Daar

Weerman Joop den Tonkelaar (1926-2001) van het KNMI in de jaren vijftig. Hij bleef zelf (op zijn arm na) altijd buiten beeld

Opnames voor de televisieserie Floris met Rutger Hauer als Floris (1969) foto's Academia, Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid

maken nu 21 instellingen gebruik van, waaronder vijf universiteiten." Hogescholen gebruiken het beeldmateriaal veelal in de lessen, universiteiten gebruiken de metadata bij de filmpjes ook voor onderzoek.

De collectie van het Nationaal Archief is beschikbaar op de website van deze instelling. Via het platform Open Beelden heeft het onderwijs toegang tot een klein deel van de collectie van het EYE Filmmuseum. Wellicht dat deze collectie in de toekomst ook via Academia toegankelijk zal zijn.

Toegang voor onderzoekers

Hoewel de wetenschap geen primaire doelgroep vormde binnen Beelden voor de Toekomst, hebben onderzoekers, op de creatieve industrie na, toch de meeste toegang tot het materiaal.

"Academia bevat nu 77.310 items en daar komen

er ieder jaar zo'n 7.000 bij," vertelt Oomen. "Dat is meer dan er op Open Beelden beschikbaar is."

Nieuwe zoektechnieken

"Het is fijn dat er dankzij Beelden voor de Toekomst veel meer content is, maar de ontwikkeling van nieuwe zoektechnieken brengt pas echt nieuwe mogelijkheden voor de wetenschap," aldus Oomen. "Je kunt dan bijvoorbeeld onderzoeken welke nieuwsitems de meeste impact hebben gehad, door te kijken naar ander nieuws of de relatie met sociale media. Daar gaan we nu in de context van CLARIAH aan werken." Beeld en Geluid is een van de partners binnen dit consortium voor de digitale infrastructuur voor de geesteswetenschappen.

beeldenvoordetoeekomst.nl

Promovendi Netwerk Nederland (PNN) biedt toptalent aan

Zet tijdelijk een promovendus in

Heeft u een ingewikkelde vraag die maar blijft liggen? Een vraag of opdracht die analytisch denkvermogen vereist, maar waar de capaciteit (tijdelijk) voor ontbreekt? Zet een promovendus in!

Heidi Berkhout

Promovendi staan bekend om hun analytisch denkvermogen, specialistische kennis en bereidheid om hard te werken. Het Professional PhD Program (PPP) van het Promovendi Netwerk Nederland (PNN) biedt organisaties de mogelijkheid om ge-

bruik te maken van dit toptalent. Tijdens een project van circa 2 tot 6 maanden betaalt de tijdelijke werkgever alleen de salariscomponent van de kosten van een promovendus. Na het afronden van de opdracht keert de promovendus weer terug naar de universiteit ter afronding van het proefschrift.

Extra mogelijkheden

Prof. Dr. Ed Brinksma, Rector Magnificus van de Universiteit Twente en lid van het Comité van Aanbeveling van het PPP: "Het PPP is niet alleen interessant voor promovendi

en participerende organisaties, maar biedt ook aan universiteiten een extra mogelijkheid om de banden met organisaties buiten de wetenschap aan te halen en valorisatie van wetenschappelijke kennis te stimuleren." Ook prof. Dr. Jos Engelen, voorzitter van NWO en hoogleraar experimentele fysica (Universiteit van Amsterdam), lid van Comité van Aanbeveling van het PPP, is enthousiast: "Het PPP past uitstekend bij modern wetenschapsbeleid: actieve bevordering van de wisselwerking tussen wetenschap, maatschappij en bedrijfsleven."

Charlotte de Roon, voorzitter van het PNN: "Universiteiten zijn continu bezig met de ontwikkeling van nieuwe kennis, waarin data vanzelfsprekend een belangrijke rol speelt. Promovendi hebben hierin een belangrijk aandeel. Het Professional PhD Programme biedt een win-win situatie: bedrijven profiteren van de toegevoegde waarde van promovendi, promovendi leren opgedane kennis en vaardigheden in te zetten in de praktijk. Een succesformule voor de verdere ontwikkeling van onze kenniseconomie."

hetpnn.nl/ppp

KORT

**José van Dijck
KNAW-president**

José van Dijck, hoogleraar vergelijkende mediastudies aan de Universiteit van Amsterdam, is Hans Clevers als president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) opgevolgd. De wisseling van de wacht vond in mei plaats. José van Dijck: 'Het is een enorme eer om door bestuur en leden van de KNAW te zijn geselecteerd als hun president. Natuurlijk sta ik op de schouders van reuzen: Hans Clevers, Robbert Dijkgraaf en Frits van Oostrom hebben van de KNAW gemaakt wat het nu is: een eerbiedwaardig instituut, bevolkt door eminente wetenschappers die midden in de wereld staan. De Jonge Akademie en de Akademie van Kunsten zijn twee parels aan de kroon van de KNAW, en ik zie er enorm naar uit om samen met alle leden de ramen van het Trippenhuis nog verder open te zetten.' (HB) knaw.nl

**Save the date:
12 juni Bessensap**

NWO organiseert in samenwerking met de Vereniging voor Wetenschapjournalistiek en -communicatie Nederland (VWN) voor de vijftiende maal Bessensap. Het evenement brengt journalisten, voorlichters en onderzoekers bij elkaar onder het motto 'Wetenschap ontmoet pers'. Centraal op Bessensap staan de verhalen van wetenschappers over hun onderzoek, van laatste nieuws tot een update van actuele discussies in een vakgebied, maar wetenschap is ook voor een belangrijk deel debat en discussie. Daarom is er ook ruimte voor twee debatten over wetenschap en wetenschapsbeleid. De debatten staan onder leiding van dagvoorzitter Frénk van der Linden. (HB) nwo.nl/bessensap2015

**Online SHEBANQ
wint DH-award**

Het CLARIN-NL-project SHEBANQ heeft de Digital Humanities Award 2014 gewonnen in de categorie Best Tool or Suite of Tools. Via SHEBANQ hebben onderzoekers online toegang tot de tekst van de Hebreeuwse Bijbel, verrijkt met taalkundige annotaties. Onderzoekers kunnen zoekopdrachten uitvoeren en deze delen met collega's. Dirk Roorda van DANS was betrokken bij het project: "SHEBANQ is een mooi voorbeeld van archivering en hergebruik voor en door wetenschappers." De DH Awards is een jaarlijkse prijs die erkenning geeft aan talent en expertise in de digitale geesteswetenschap. In totaal waren 25 tools voorgedragen voor deze categorie. (ER) shebanq.ancient-data.org

GEHOORD & BIJGEWOOND

**Start van een digitaal lab
voor geesteswetenschap**

Erica Renckens

Bij Beeld en Geluid klonk 13 maart het officiële startschot voor CLARIAH. Tijdens de drukbezochte middag werden de plannen voor de ontwikkeling van een digitale infrastructuur voor de geesteswetenschappen gepresenteerd. In CLARIAH (Common Lab Research Infrastructure for the Arts and Humanities) werkt een consortium van meer dan veertig partners de komende vier jaar samen.

Na een welkomstwoord van Jan Müller, directeur van Beeld en Geluid, opende Lex Heerma van Voss, hoofdaanvrager van CLARIAH, de middag. Hij liet zien dat Brieven als buit, een dataset die oorspronkelijk was samengesteld voor de beantwoording van een specifieke onderzoeksvraag, ook bruikbaar is in een geheel andere (geesteswetenschappelijke) discipline - mits de data zijn voorzien van de juiste annotaties in een geschikt protocol. Vervolgens gingen vertegenwoordigers van de drie CLARIAH-pijlers (tekst, media en gestructureerde data) in op de mogelijkheden die de nieuwe infrastructuur hun vakgebied zal bieden.

Na de officiële lancering van de Nederlab-website en de presentatie van de demoprojecten, sloot filosofe Arianna Betti de dag af met haar keynote. Daarin contemplerde ze over de voorwaarden voor een

Het CLARIAH-consortium ontwikkelt de komende jaren een digitale infrastructuur voor de geesteswetenschappen foto Margriet van den Berg

succesvolle revolutie in de geesteswetenschappen. De interpretatie van de data die voortkomen uit computationele methoden is nu nog geheel aan de onderzoeker. Idealiter zou de computer ook hierbij moeten helpen. clariah.nl

**Historici bespreken
digitale communicatie**

Ilja Nieuwland

Van 18 tot 20 maart vond aan de Berlijnse Humboldt-Universiteit de workshop Europeanization of Scientific Communication in the Digital Age plaats - een gecombineerd initiatief van Virtual Knowledge Net en de redactie van H-Soz-Kult, een groot online informatie- en

communicatieplatform voor historici. Onder de genodigde sprekers bevonden zich vertegenwoordigers van H-Net, DOAJ (Directory of Open Access Journals) en andere organisaties, die zich met name richten op de veranderde praktijk van het academisch publiceren. Ook was er aandacht voor de gevolgen daarvan voor de prioritering van academisch onderzoek en de toegenomen - en nog steeds niet helemaal verankerde - rol van online communities binnen wetenschapscommunicatie. De informele toonzetting van de bijeenkomst maakte het gemakkelijker om ook *ex cathedra* te contempleren en te speculeren over de impact van digitale communicatiemethoden. hsozkult.de

9 miljoen krantenpagina's online beschikbaar**Big Data: omgaan met imperfectie**

Meer dan 9 miljoen krantenpagina's staan online in Delpher. Veel onderzoekers putten uit die databron voor nieuw onderzoek. Maar hoe gaan we om met de imperfecties van de databestanden? En kan de KB die repareren?
Inge Angevaere

Die vragen stonden centraal tijdens een drukbezocht symposium dat de KB eind maart organiseerde. Wetenschappers discussieerden met elkaar en met KB-medewerkers over ontbrekende titels en jaargangen in de krantencollectie, over niet goed leesbare teksten (OCR) en de obstakels in het auteursrecht.

Bij ieder digitaliseringsproject worden keuzes gemaakt, zo maakten KB-medewerkers duidelijk, vaak in

Eén van de praktijkvoorbeelden: Dr. Victor de Boer (Vrije Universiteit): "De techniek van Linked Data blijkt prima te werken als je verschillende soorten gegevensbestanden zinnig wilt koppelen." De Boer noemde ook de minder bekende ANP-Radiobulletins in Delpher als waardevolle onderzoeksbron.

foto Beeldstudio KB

overleg met wetenschappers. Maar bijvoorbeeld een keuze vóór kwantiteit gaat vaak ten koste van de kwaliteit - en omgekeerd. Het is belangrijk dat dataproducenten en wetenschappers veel informatie uitwisselen om tot een genuanceerd

gebruik van de collecties te komen. Zo presenteerde Dr. Jaap Verheul (Universiteit Utrecht) de Texcavator, een instrument-in-wording dat textmining en visualisatie van de resultaten mogelijk maakt. Zodra het instrument is uitontwikkeld, wordt

het gratis beschikbaar gesteld.

Een ander voorbeeld is het project Polimedia, gepresenteerd door Dr. Martijn Kleppe (Erasmus Universiteit Rotterdam) en Dr. Laura Holink (Vrije Universiteit). Polimedia maakt het mogelijk om gegevens uit de KB, het Instituut voor Beeld en Geluid en de Staten-Generaal digitaal in samenhang te analyseren en zo te onderzoeken hoe politieke debatten verlopen.

Uiteraard is er nog veel meer onderzoek gaande naar de digitale data zelf en de manieren waarop ze wetenschappelijk gefundeerde inzichten kunnen brengen. Het complete verslag inclusief presentaties staat op de website van de KB.

kb.nl/nieuws/2015/historische-kranten-als-big-data

KORT

**Levensverhalen van
vluchtelingen online**

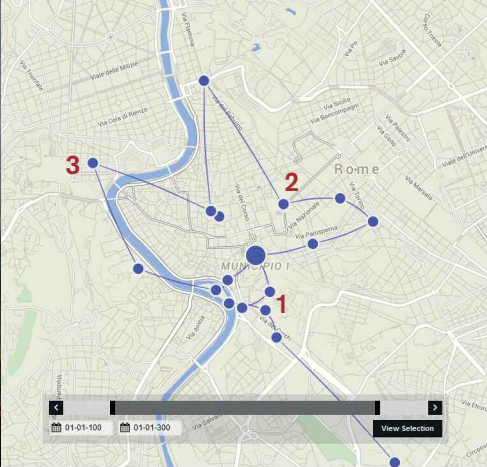
Het project Ongekend bijzonder verzamelt tweehonderd levensverhalen van vluchtelingen met diverse achtergronden uit Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Samen met kunstenaars werken de vluchtelingen hun verhaal uit in een kunstuiting. Het audiovisuele materiaal en de kunstuitingen zullen in 2016 beschikbaar komen in de gemeentearchieven, musea en bibliotheken die aan het project meewerken. De verhalen van de vluchtelingen worden in samenwerking met DANS doorzoekbaar gemaakt voor onderzoekers. (ER) ongekendbijzonder.nl

**Educatieve modules
CLARIN-NL**

Alle educatieve modules die de afgelopen jaren zijn ontwikkeld in het kader van het onlangs afgeronde CLARIN-NL-project zijn verzameld op één website. Hier zijn zowel de tutorials te vinden voor specifieke services uit CLARIN-NL, alsook de presentaties die zijn gegeven tijdens de LOT Summerschool 2014, de LOT Winterschool 2015 en andere belangrijke bijeenkomsten. CLARIN-NL wil op deze manier het gebruik van de services en data uit CLARIN-NL door geesteswetenschappers zo laagdrempelig mogelijk maken. (ER) dev.clarin.nl/node/CLARIN-Educational-Packages

Latiniste De Beer zet literair Rome op de kaart

Wandel mee door e-Rome

Rome-wandeling van Carthaagse gezanten in een gedicht van Francesco Petrarca (1304-1378), in de genoemde Nodegoat omgeving
credits Susanna de Beer & Nodegoat

De stad Rome spreekt al eeuwenlang tot de verbeelding van dichters en andere kunstenaars. Maak kennis met het werk van Susanna de Beer en wandel mee door e-Rome.

Kahliya Ronde

Susanna de Beer is gespecialiseerd in Latijnse poëzie uit de Renaissance. De stad Rome was in die tijd een favoriet onderwerp voor poëzie. “De gigantische antieke Romeinse ruïnes lokten bijvoorbeeld bewondering en treurnis uit, terwijl andere gedichten de wederopbouw van de stad door de Pausen prezen of hun decadente levensstijl bekritiseerden. Alle gedichten ontleen hun overtuigingskracht aan het gebruik van stereotypen, die worden belichaamd door bepaalde personen, verhalen of monumenten uit de Romeinse Oudheid.” Denk bijvoorbeeld aan het Colosseum als symbool van

de grootsheid van het Romeinse rijk, of keizer Caligula als voorbeeld van moreel verval. Dichters zetten hun woorden kracht bij door te verwijzen naar de klassieke Latijnse literatuur, waarin deze Rome-beelden hun oorsprong vinden.

Digitale annotaties

Voor haar project ‘Mapping Visions of Rome’ verzamelt Susanna de Beer Latijnse gedichten over Rome. In de digitale omgeving node-

goat.net annoteert ze deze aan de hand van terugkerende stereotypen en literaire verwijzingen. “Zo kun je zien welke dichters naar bijvoorbeeld het Colosseum, keizer Caligula of Vergilius verwijzen en onderzoeken welke rol deze verwijzingen spelen in hun Rome-beeld. Door monumenten geografische coördinaten mee te geven, kun je bijvoorbeeld een literaire wandeling op de kaart volgen. Daarnaast kun je op zoek gaan naar geografische of chronologische trends: zo was de Romeinse decadentie tijdens de Reformatie een bijzonder populair thema in Noord-Europa.”

Verbinding tussen projecten

Het project biedt veel aanknopingspunten voor interdisciplinaire samenwerking. “Rome-beelden vinden we immers ook in andere tijden, andere talen of in de beeldende kunst. Denk bijvoorbeeld aan de prachtige Romeinse tekeningen van Maarten van Heemskerck, of de Franse sonnetten van Joachim Du Bellay.” Om een ‘digitale’ verbinding tussen verschillende projecten mogelijk te maken, is het

gebruik van standaarden en ‘linked open data’ cruciaal. “Met dat doel heb ik de workshop e-Rome georganiseerd, waarin rond de twintig wetenschappers met projecten gerelateerd aan Rome, variërend van ‘computational Latin stylistics’ tot virtueel erfgoed, en van iconografische classificatie systemen tot collecties van antiquarische teksten, hun best-practices hebben uitgewisseld.”

Buiten de eigen grens

Een eerste resultaat hiervan is de portal ‘Digital Roman Heritage’, waarin de diverse projecten worden geïntroduceerd. Daarnaast wordt er momenteel een standaard ontwikkeld om naar Romeinse monumenten te verwijzen, waardoor meerdere projecten direct aan elkaar kunnen worden gelinkt. “Uiteindelijk hoop ik dat onderzoekers op die manier vaker buiten de grenzen van hun eigen vakgebied zullen kijken en daarmee meer recht zullen doen aan het veelzijdige gebruik van het Rome-beeld door de eeuwen heen”.
digitalromanheritage.com

Digitale technieken niet meer weg te denken

Digital History als trading zone

Hoe adopteren historici digitale technieken voor hun onderzoek, en hoe verandert dit de geschiedkundige praktijk? Deze vraag ligt ten grondslag aan mijn promotieonderzoek naar Digital History.

Max Kemman

Door de digitalisering en groeiende hoeveelheden *digital-born* materiaal zijn digitale technieken niet meer weg te denken uit de geesteswetenschappen. Aangezien technieken ontwikkeld door computerwetenschappers of programmeurs zo onderdeel gaan vormen van de praktijk van historici, kunnen we stellen dat er sprake is van methodologische interdisciplinariteit. Dit kunnen we ook zien als een interactie tussen twee verschillende epistemische culturen, die van geschiedenis en die van de informatica, hetgeen ik wil onderzoeken met het model van trading zones. Dit model gaat uit van een interactie die lokaal (bijvoorbeeld in een project, of bij een di-

recte samenwerking) kan worden onderhandeld, ook al zijn er sterke verschillen op globaal niveau. Aangezien dit een interactie is die langdurig plaats zal vinden en de verwachting bestaat dat digitale technieken alleen maar belangrijker zullen worden voor de geschiedkunde, is de vraag in hoeverre acculturatie zal plaatsvinden – en of er op lokaal niveau veranderingen in de ene cultuur plaatsvinden door contact met de andere cultuur. Wordt een lokale beoefening van (digitale) geschiedenis een mengelmoes van informatica en geschiedenis, of blijven het twee strikt gescheiden culturen? En is dit proces volledig vrijwillig, of zien historici zich gedwongen praktijken uit de informatica over te nemen omdat het de informatici zijn die die bepalen hoe een bepaalde techniek werkt?

Observaties en interviews

Dit soort vragen wil ik onderzoeken middels een etnografisch onderzoek, bestaande uit observaties en interviews met historici en

informatici. Daarbij wil ik interviews, die ik afneem in Noordwest-Europa en de VS, combineren met gedetailleerde casestudies in de Benelux. Met name van interesse zijn situaties van Digital History-onderzoeksprojecten en zogenaamde DH-labs. Dit laatste zal ook gebeuren bij de Universiteit van Luxemburg, waar ik samen met Andreas Fickers en anderen bezig ben om een DH-lab in te richten. Vanaf zomer 2015 kunnen we hier experimenteren met hardware en software voor onderzoek en onderwijs.

Belang eHumanities

Het belang van dit onderzoek voor de eHumanities is tweeledig. Ten eerste zal het leiden tot een beschrijving van de geschiedkundige praktijk en een begrip hoe digitale methoden hier in passen. Ten tweede hoop ik dat door deze inzichten digitale technieken kunnen worden ontwikkeld die gebruiksvriendelijk zijn en passen in de cultuur van historici.

Max Kemman: “historici en informatici kunnen meewerken aan mijn onderzoek” foto Milo van de Pol

Historisch onderzoek

Max Kemman is PhD candidate aan de Universiteit van Luxemburg bij de vakgroep Geschiedenis, onder begeleiding van Andreas Fickers. Hij doet historisch onderzoek. Bent u als historicus of informaticus betrokken bij digital onderzoeksprojecten voor historisch onderzoek, of gebruikt u als historicus digitale methoden in uw onderzoek, en heeft u **tijd voor een interview** via e-mail, skype, of face-to-face, doe dan mee aan zijn onderzoek.

Meedoen en/of op de hoogte blijven?
maxkemman.nl, max.kemman@uni.lu
en @MaxKemman.

SINDS KORT BESCHIKBAAR

Dit overzicht toont databestanden die recent beschikbaar zijn gekomen bij CentERdata en Data Archiving and Networked Services.

Welke rol speelt online informatie over gezondheid bij hypochonders?
foto Shutterstock

CentERdata

- Word je ziek van online informatie over gezondheid?

Het internet biedt veel informatie over ziektes voor degene die daar op zoek naar gaat. Deze informatie kan bekeken worden uit algemene interesse of wegens een reeds geconstateerde ziekte, maar ook uit bezorgdheid over de eigen gezondheid. Mensen die vaak denken dat ze een ernstige ziekte hebben terwijl dat niet daadwerkelijk het geval is, leiden aan hypochondrie. Hoewel ze de hoeveelheid online informatie wellicht waarderen, zouden ze er ook negatief door beïnvloed kunnen worden. De onderzoekers Tilo Hartmann, Martin Tanis en Susanne Baumgartner bestuderen welke rol online informatie over gezondheid speelt bij mensen met hypochondrie. Voor hun onderzoek ‘The role of online health information for individuals with health anxiety’ hebben ze data verzameld tussen december 2013 en juni 2014 in het LISS panel.
lissdata.nl

Ook sinds kort beschikbaar:

Studies LISS panel

- Silber, H.; Stark, T.H.; Krosnick, J.A.; Blom, A., januari 2014, Experiments for Survey Question Evaluation in Multiple-Country Settings
- Niezen, M.G.H.; Kosta, E.; Stefanatou, D.; Leenes, R., februari 2014, Understanding people's cloud concerns and coping mechanisms: A comparative study among a sample of the Dutch general population, SME, and large enterprises
- Bellemare, C.; Sebald, A., februari 2014, maart 2014, Partial Identification of Guilt Sensitivity – part 1 - 2 (2014)
- Kokx, J.; Andrea, H., februari 2014, maart 2014, Psychometric Properties and Factor Structure of the SIPP-SF Questionnaire - Wave 1 - 2
- CentERdata, Religion and Ethnicity - Wave 7, januari 2014 - februari 2014
- CentERdata, Social Integration and Leisure - Wave 7, februari 2014 - maart 2014
- CentERdata, Initial Questionnaire 2013, januari 2013 - december 2013

Studies Immigrant panel

- Stupar, S.; van de Vijver, A.J.R.; Fontaine, J.R.J., april 2013, Emotion Regulation:

Interethnic Differences in Emotion Regulation: Relation to Antecedent Events, Appraisals, and Feelings

- Martinovic, B., juni 2013 - maart 2014, What drives or inhibits the development of interethnic contacts? - Wave 1 and Wave 2
- CentERdata, juni 2014, Work and Schooling - Wave2
- CentERdata, maart 2014, Family and Household - Wave 2
- CentERdata, januari 2013 - december 2013, Initial Questionnaire 2013

Deze bestanden zijn kosteloos beschikbaar via www.lissdata.nl/dataarchive. Bezoek deze site of scan de QR-code.

Letterkennis trainen voor een succesvolle woordherkenning foto Shutterstock

DANS

- Succesvol woorden herkennen

Woordherkenning is het proces van het omzetten van een reeks letters in klanken voor het identificeren van een woord. Maar hoe kun je dat nu het beste ondersteunen in de klas? 178 Kinderen werden in verschillende groepen ingedeeld en kregen les volgens verschillende instructiestijlen: direct instruction, waarbij de activiteiten van leerlingen en leerkracht zorgvuldig omschreven zijn, of guided co-construction, waarbij leerlingen vooral ook van elkaar leren en de leerkracht een stapje naar achteren doet. Naast de instructiemethode zijn ook de pre-literacy skills of leesvoorwaarden belangrijk. Vooral de letterkennis en de benoem-snelheid van cijfers hadden een direct effect op een succesvolle woordherkenning. *Development of beginning reading: A study in word recognition during the first primary school year. 2015-02-12 Terwel, Prof. dr. J. (VU University Amsterdam) e.a.*
urn:nbn:nl:ui:13-bhft-id

• Concentratiekamp Buchenwald

Ten noorden van Weimar werd in 1937 het concentratiekamp Buchenwald opgericht. Het werd al snel een van de grootste en meest beruchte concentratiekampen van het Derde Rijk: van de naar schatting 240.000 mensen die in het kamp gevangen zaten, zijn er officieel 34.000 gestorven, maar in werkelijkheid waarschijnlijk zo'n 50.000.

Al snel na de bezetting van Nederland werden er ook Nederlanders naar Buchenwald getransporteerd. Het betrof naar schatting 3.300 mensen, onder wie Joden, verzetsmensen, Jehova's Getuigen en werkweigerars. Zeker 497 Nederlanders zijn in Buchenwald omgekomen. Toen het kamp werd bevrijd, bevonden zich daar nog 384 Nederlanders. In de periode 2000-2001 zijn er van die groep 38 geïnterviewd. De interviews zijn recentelijk gedigitaliseerd en nu via GetuigenVerhalen.nl en EASY beschikbaar.

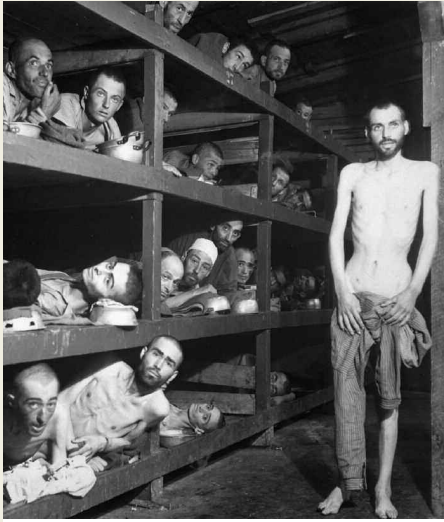
Thematische collectie: Erfgoed van de Oorlog, Nederlandse oud-gevangenen van kamp Buchenwald. (2008) NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies.
urn:nbn:nl:ui:13-x30z-90

Ook sinds kort beschikbaar:

- Comparison of two models for serious games analysis. (2015) Carvalho, M. B. (Eindhoven University of Technology)
urn:nbn:nl:ui:13-r5t6-mn
- Getuigenverhalen, Reis van de Razzia, interview met Jan Terlouw. (2015) Jager, MA E. J. de (Stichting Reis van de Razzia)
urn:nbn:nl:ui:13-mpak-tv
- Heeringen, dr. R.M. van et al (Vestigia Archeologie & Cultuurhistorie) (2014-05-19), Archeologische begeleiding Schuur tijdens de restauratie van Hof Souburgh, gemeente Alblasserdam; Bewoning op een 14e-eeuwse terp naast het voormalige kasteel Hof te Souburgh. urn:nbn:nl:ui:13-26iy-0t
- Kort, J.W. de (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) (2012), De Oostmolen te Mijnsheerenland. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek in de gemeente Binnenmaas in maart 2011.
urn:nbn:nl:ui:13-aomp-si
- Jong-Lambregts, Drs A.J.M. de (Gemeente Alkmaar) (2013-04-01), Alkmaar, opgraving Hofstraat 2011. Historische grond. Opgravingen in en naast de synagoge in de Hofstraat in 2011. urn:nbn:nl:ui:13-pf8s-hy
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2015), Bedrijfstelling 1978.
urn:nbn:nl:ui:13-7sel-ac
- Digitale Kadastrale Kaart (het Kadaster), update februari 2015.
urn:nbn:nl:ui:13-a9h0-cg

Via easy.dans.knaw.nl zijn deze bestanden beschikbaar. Bezoek deze site of scan de QR code.

Gevangenen in het Duitse Buchenwald bij de bevrijding op 16 april 1945 credits H. Miller: (Army) [Public domain], via Wikimedia Commons

AGENDA

8 - 9 juni • Antwerpen
Digital Humanities Benelux
Conference

Deze jaarlijkse conferentie beoogt een platform te zijn voor samenwerking tussen Digital Humanities projecten in België, Nederland en Luxemburg.
dhenelux.org

12 juni • Den Haag
Bessensap

NWO organiseert in samenwerking met de Vereniging voor Wetenschapsjournalistiek en -communicatie Nederland (VWN) voor de vijftiende maal dit event. Bessensap brengt journalisten, voorlichters en onderzoekers bij elkaar onder het motto 'Wetenschap ontmoet pers'.
nwo.nl/actueel/evenementen/bessensap

25 - 26 juni • Dublin
DPASSH 2015

Deze eerste Digital Preservation for Arts, Social Sciences and Humanities (DPASSH)-conferentie bespreekt de toenemende uitdaging van digitale bewaring binnen de kunsten en sociale wetenschappen.
dpassh.dri.ie

8 - 11 juli • Indianapolis
Open Repositories 2015

De jaarlijkse Open Repositories conferentie heeft betrekking op onderzoek en praktische toepassingen van systemen die onderzoeksdata toegankelijk maken.
or2015.net

1 - 3 september • Malta
ELPUB 2015

Deze internationale conferentie over elektronisch publiceren (ELPUB) brengt academici, uitgevers, docenten, bibliothecarissen, ontwikkelaars, ondernemers, gebruikers en alle andere stakeholders samen.
easyconferences.eu/elpub2015

14 - 18 september • Poznan
International Conference on Theory and Practice of Digital Libraries

De jaarlijkse TPDL-conferentie is een belangrijk wetenschappelijk forum voor onderzoekers, ontwikkelaars, content providers en gebruikers van Digital Libraries.
tpdl2015.info

23 - 25 september • Parijs
6th Plenary meeting
Research Data Alliance

De RDA werkt aan het realiseren van open toegang tot onderzoeksdata. Twee keer per jaar is er een bijeenkomst waarin de voortgang van resultaten van de werkgroepen worden gepresenteerd.
rd-alliance.org/plenary-meetings/rd-a-sixth-plenary-meeting.html

28 september - 2 oktober • Granada
Digital Heritage 2015

Digital Heritage is de grootste internationale conferentie op het gebied van digitaal erfgoed. De conferentie brengt een groot aantal initiatieven en organisaties samen die actief zijn op het gebied van digitaal erfgoed.
digitalheritage2015.org

8 oktober • Amsterdam
Accelerating Scientific Discovery

Tijdens dit symposium maken wetenschappers en onderzoekers kennis met voor hun vakgebied relevante digitale technologieën.
sciencecenter.nl

Erfgoedsoftwaremakelaar Wilbert Helmus:

‘Het bemiddelen tussen vraag en aanbod zit in mijn genen’

Ontwikkel verdienmodellen voor bestaande software voor het erfgoed. Dat was de hoofdopdracht die erfgoedsoftwaremakelaar Wilbert Helmus anderhalf jaar geleden meekreeg.

Erica Renckens

In 2012 werd CATCHplus afgesloten, een project waarin een aantal prototypes uit CATCH werden doorontwikkeld tot breed inzetbare toepassingen voor erfgoedinstellingen, zodat hun collecties beter toegankelijk zouden worden voor publiek, professionals en wetenschappers. Kennisland en Digitaal Erfgoed Nederland (DEN) schreven een businessplan voor een erfgoedmakelaar die zoekt naar een erfgoedbrede oplossing voor de borging van erfgoedsoftware. Wilbert Helmus kreeg achttien maanden de tijd voor deze complexe opdracht, die in juni afloopt.

“Ik heb eerst onderzocht of de software uit CATCHplus nog functioneerde binnen de instellingen,” vertelt Helmus, die zijn carrière ooit begon als ‘eenvoudige bibliothecaris’. “Soms was de software opgenomen in een ander project – met name Beeld en Geluid is daar heel sterk in – maar meestal was er geen geld voor de doorontwikkeling en werd het product niet meer gebruikt.”

Makelaar zonder budget

Financiering bleek een structureel probleem in het makelaarschap. “Ik heb als makelaar geen portemonnee meegekregen,” legt Helmus uit, die zelf wordt gefinancierd vanuit OCW. Toen in 2012 zijn taken op papier werden gezet, waren terugverdienen en inverdienen juist een hot issue in de erfgoedsector. “De Raad voor Cultuur publiceert binnenkort een

INTERVIEW

onderzoek naar de resultaten van de eis van eigen inkomsten bij instellingen. Ik weet niet wat daar in zal staan, maar ik denk dat het enorm tegenvalt. Instellingen hebben vooral elkáár facturen gestuurd, broekzak-vestzak.” Een andere complicatie was het feit dat de CATCHplus-projecten inmiddels al bijna twee jaar afgerond waren. “Vanuit de onderzoekskant was er veel tijd en energie ingestoken, maar die onderzoekers waren inmiddels allang met nieuwe projecten bezig,” aldus Helmus. “Een belangrijke les is dat de makelaarsfunctie alleen kan werken als hij direct bij aanvang, of eigenlijk al bij de voorbereidingen van het project, meedenkt.” Ook de betrokken instellingen stonden niet bepaald te springen om mee te werken aan doorontwikkeling. “Zij vonden het fijn dat de software binnen hun muren werkte, maar gaven aan geen softwareontwikkelingsbedrijf te zijn.”

Generieke oplossingen

Is de functie van erfgoedsoftwaremakelaar dan hopeloos? “De makelaar zou vanaf het begin moeten meedenken of softwareoplos-

‘Dit is al eens bedacht, ga eens kijken of die oplossing ook voor jullie kan werken’

Erfgoedsoftwaremakelaar Wilbert Helmus geeft erfgoedstellingen advies: “Als je iets wilt hebben, kijk of het al bestaat of dat je het samen met andere partijen kan doen” foto Bart van Vliet

singen generieker, breder toepasbaar, te maken zijn,” legt Helmus zijn visie uit. “Zoeken naar andere instellingen die aan zouden kunnen haken. Het klinkt gek, maar hij zou ook kunnen zeggen: ‘Dit is al eens bedacht, ga

eens kijken of die oplossing ook voor jullie kan werken’.” Deze strategie heeft Helmus

ook toegepast voor de dienstverlening voor persistent identifiers uit CATCHplus. “Het grootste struikelblok voor het gebruik van deze dienst waren de kosten voor de instellingen.”

Digital object identifiers

“Toen ik terugging naar de uitgangspunten van de dienstverlening, ontdekte ik dat er een interessante oplossing werd aangeboden bij de TU Delft. Deze digital object identifiers (DOI's) zijn met name voor onderzoekers bedoeld, maar kunnen met wat kleine aanpassingen ook werken in de erfgoedsector.” Deze dienstverlening zal in de toekomst kun-

nen worden geleverd door Digitale Collectie, de nationale aggregator van digitaal erfgoed. Helmus werkt met een paar leveranciers aan een white paper waarin zij een visie op een nieuwe generatie leveranciers in de erfgoedsector uitwerken. “De tijd van strakke licentiemodellen waarbij een leverancier zo vaak mogelijk dezelfde oplossing verkoopt, is voorbij. Ik schat dat 80 procent van de automatiseringsbehoeften van instellingen overeenkomt. Ze willen allemaal hun collecties bruikbaar maken en verbinden. Als je die 80 procent met elkaar kunt delen, ben je daar ook minder geld voor kwijt en kun je meer besteden aan de laatste 20 procent, de publiekskant. Sommige leveranciers vinden dat een hele interessante gedachte.”

Verbinden van collecties

Binnenkort neemt Helmus de coördinatie van Digitaal Erfgoed Bruikbaar op zich, een van de drie onlangs gepresenteerde werkprogramma's van het Netwerk Digitaal Erfgoed

(zie Focus, p. 8). Dit werkprogramma zet in op de verbinding van collecties, zodat de bruikbaarheid voor verschillende doelgroepen vergroot. “Ik denk dat hier een mooie link gelegd kan worden tussen CLARIAH, de infrastructuur die voor geesteswetenschappers opgezet gaat worden, en de projecten rondom thesauri, termenlijsten en linked open data in het erfgoed. Daar zit een grote overlap in ontwikkelingen en het lijkt me goed om daarin samen te werken. De collecties van erfgoedinstellingen zijn enorm waardevolle bronnen voor onderzoekers, dus hoe breder die beschikbaar komen in de CLARIAH-infrastructuur, hoe beter het is.”

Bijdragen aan nieuwe visie

Zal er dan vanaf juli geen erfgoedsoftwaremakelaar meer zijn? “Ik ben er niet voor om mijn eigen functie onmisbaar te maken en nog een extra speler in het veld te zetten. Misschien moeten de spelers die er al zijn gewoon slim met de opbrengsten en inzichten van de makelaar omgaan.” Helmus zal dit als coördinator van Digitaal Erfgoed Bruikbaar deels zelf kunnen waarborgen.

“Ik hoop dat ik als makelaar in ieder geval heb bijgedragen aan een nieuwe visie van erfgoedstellingen en leveranciers. Dat ze niet meer automatisch denken: ‘Ik wil iets hebben, dus ik ga het ontwikkelen’. Maar in plaats daarvan: ‘Ik wil iets hebben, dus ik ga kijken of het al bestaat of dat ik dit samen met andere partijen kan doen’.”

Wilbert Helmus

“Ik ben ooit begonnen als informatiemedewerker bij het Rijksmuseum, als hoofd van de studiezaal. Het bemiddelen tussen vraag en aanbod zit dus heel erg in mijn genen. Daarna heb ik via een adviesbureau musea geadviseerd over collectieautomatisering en -digitalisering en werkte ik nog kort als inspecteur van de rijksmusea. In 2008 werd ik hoofd Collectie- en kennismanagement bij het Fries Museum en Keramiekmuseum Princessehof. Daar heb ik me onder andere beziggehouden met het opzetten van een provinciale erfgoedportal en werkte ik mee aan een gezamenlijk fysiek depot voor vijf provinciale instellingen.”

Eric Schulte Nordholt, projectleider Volkstelling CBS, over Census Hub:

‘Europeanen tellen mee’

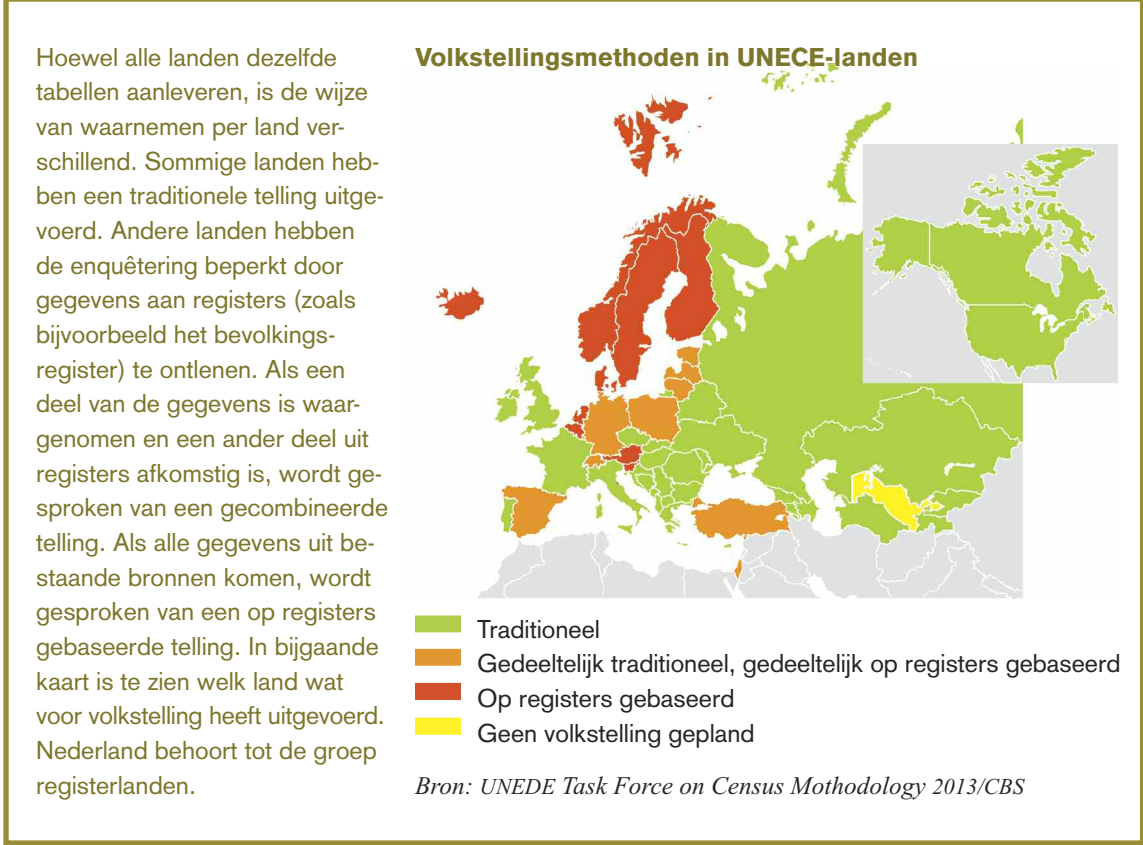
Op zoek naar gedetailleerde gegevens over de bevolking in EU-landen? Raadpleeg de centrale database Census Hub.

Eric Schulte Nordholt

Elke tien jaar wordt in alle Europese landen het volk geteld. Vroeger bezochten volkstellers alle huishoudens met uitgebreide vragenformulieren. Op de statistische bureaus werden deze formulieren vervolgens verwerkt en stap voor stap werden de uitkomsten bekendgemaakt.

Uitgebreide tabellenset

Inmiddels zijn door EU-wetgeving alle EU-landen verplicht een uitgebreide tabellenset te leveren aan het Europese statistische bureau Eurostat. De Volks- en Woningtelling 2011 is door alle EU- en EFTA-landen gehouden en in 2014 hebben al deze 32 landen zeer uitgebreide tabellen geleverd. Deze tabellen zijn in het

zogenaamde SDMX-formaat opgesteld en kunnen sinds eind 2014 worden benaderd via één systeem: de Census Hub.

De volkstellingsdatabase Census Hub bevat nationale gegevens over de omvang en samenstelling van de bevolking naar variabelen als leef-

tijd, geslacht, burgerlijke staat, beroep en opleidingsniveau. Bovendien worden ook gegevens over de huishoudens en de woningen gepu-

bliceerd. Zo maakt de Census Hub het mogelijk om een beeld te krijgen van de spreiding van migranten over de verschillende Europese landen. Dit wordt steeds belangrijker omdat de migratie steeds dynamischer is geworden, bijvoorbeeld door toegenomen internationalisering en de groeiende omvang en invloed van de Europese Unie.

Moeilijk te voorspellen

Het is moeilijk te voorspellen wat onderzoekers met volkstellingsgegevens doen. Er is wel bekend welke tabellen in de Census Hub populair zijn, maar dan weet je nog niet wie welke tabel waarvoor gebruikt. In het algemeen kan worden gesteld dat de laatste jaren vooral historisch onderzoek wordt gedaan op basis van de volkstellingscijfers. Alhoewel in Nederland actuelere gegevens beschikbaar zijn uit andere bronnen, stimuleert de nieuwe Census Hub internationaal vergelijkend onderzoek. Het biedt de mogelijkheid om gedetailleerde gegevens van alle Europese landen eenvoudig op te zoeken en te vergelijken.

ec.europa.eu/eurostat

Meer informatie over de Volkstelling 2011 in Nederland staat in het boek ‘Dutch Census 2011’, in pdf beschikbaar op cbs.nl.

‘Sociale wetenschappers dromen van rijke, gedetailleerde en longitudinale survey data over menselijk gedrag’

Kees Aarts
hoogleraar Politicologie,
Universiteit Twente

foto Bart van Vliet

‘Van gezondheids-enquêtes naar gezondheidspanels; laten we Nederlanders individueel volgen op hun gezondheid en gedrag’

Anton Kunst
hoogleraar Sociale
Epidemiologie, Universiteit
van Amsterdam

foto UvA/Dirk Gillissen

‘Laten we, naar Engels voorbeeld, zorgen voor een betere toegang tot longitudinale bevolkingsdata bij het CBS’

Maarten van Ham
professor Stedelijke vernieuwing
en Wonen, Technische
Universiteit Delft, Netherlands
Longitudinal Studies Centre
(NL-Studies)

foto TU Delft/Job Jansweijer

Grensverleggende digitale dromen van wetenschappers

Over welke faciliteiten moet de Nederlandse wetenschap vanaf 2025 beschikken om grenzen te kunnen blijven verleggen? De KNAW vroeg het haar achterban. René van Horik en Heidi Berkhout

Begin 2016 wil de KNAW een agenda Grootchalige Onderzoeksfaciliteiten uitbrengen. In deze agenda staat een selectie van grote

onderzoeksfaciliteiten die wenselijk zijn voor vernieuwend wetenschappelijk werk rond of na 2025. Ewine van Dishoeck, voorzitter KNAW Agenda Grootchalige Onderzoeksfaciliteiten: “Tien jaar zijn zo voorbij! Het is dan ook belangrijk voor hele grote projecten om nu al gedachten te vormen over de benodigde faciliteiten en in detail te gaan plannen. E-science zal zeker bij veel projecten een belangrijke rol spelen.”

In maart organiseerde de KNAW twee brainstormsessies om de eerste ideeën samen met onderzoekers boven tafel te krijgen. E-data was hier ook bij, en geeft alvast drie citaten weer van de besproken (e-science) dromen uit de geestes- en maatschappijwetenschappen. De indieners van de meest aansprekende voorstellen ontvangen van de KNAW een klein budget om hun plan nader uit te werken. knaw.nl

Uw data duurzaam in 7 stappen

Zoekt u een manier om uw onderzoeksgegevens duurzaam te bewaren? Met het online archiveringssysteem EASY biedt DANS u de mogelijkheid uw data veilig en toekomstvast op te slaan. U kunt zelf bepalen onder welke voorwaarden de data toegankelijk zijn voor anderen. In zeven stappen richt u bij DANS uw eigen elektronische archief in.

- 1. Data voorbereiden** Selecteer de relevante databestanden en controleer eventuele privacygevoelige aspecten en bestandsformaten. DANS heeft hier richtlijnen voor.
- 2. Naar EASY** Log in op <http://easy.dans.knaw.nl>. Nieuwe gebruikers maken eerst een account aan.
- 3. Start deponeren** Ga in EASY naar ‘deposit your data’, kies uw discipline en klik op ‘start deposit’.
- 4. Documentatie en toegangsniveau** Beschrijf de dataset en bepaal of deze open access is, of toegankelijk onder bepaalde voorwaarden.
- 5. Databestanden uploaden** Selecteer uw databestanden en klik op ‘upload dataset’.
- 6. Databestanden versturen** Accepteer de licentieovereenkomst en stuur vervolgens met de knop ‘submit’ uw dataset naar DANS.

7. Publicatie door DANS DANS controleert de dataset en publiceert deze volgens het toegangsniveau dat u heeft aangegeven. Uw data zijn nu duurzaam gearchiveerd en blijvend toegankelijk voor anderen.

Meer informatie over het deponeren van data staat op dans.knaw.nl. EASY is DSA-gecertificeerd. Meer informatie over dit internationale datakeurmerk staat op datasealofapproval.org.

CLARIN-NL project Dutch Ships and Sailors koppelt en verrijkt

Duik in de maritieme data

**Het Nederlandse mari-
tieme verleden is nauw-
keurig gedocumenteerd.
Het CLARIN-NL project
Dutch Ships and Sailors
(DSS) zorgt voor extra
verbinding.**

*V. de Boer, M. van Rossum,
J. Leinenga en R. Hoekstra*

In de 18e en 19e eeuw speelde een groot gedeelte van het Nederlandse economische, sociale en culturele leven zich op en rond het water af. Het belang van de maritieme sector resulteerde in vrij nauwkeurige administraties van overheden en bedrijven, en in sterke aandacht voor nieuwsberichten over de scheepvaart in kranten. Met name de overgeleverde administraties van aanmonsteringen en scheepvaart zijn de afgelopen jaren een waardevolle bron geweest voor maritiem historici.

Netwerk van bronnen
Tot op heden zijn deze datasets helaas nog vaak van elkaar gescheiden gebleven, ondanks het gegeven dat veel van de data verwijzen naar dezelfde steden, schepen en vaak

*Schepen in de haven bij kalm weer van Jan Claesz. Rietschoof, 1675-1719. Links aan de kade ligt een jacht met een figuur van Mercurius en het embleem van de VOC op de spiegel.
bron <http://hdl.handle.net/10934/rm0001.collect.5249>*

zelfs mensen. Het CLARIN-NL project Dutch Ships and Sailors (DSS) gebruikt nieuwe, semantische webstandaarden om verschillende maritieme datasets te delen als Linked Data. Hierbij hebben enti-

teiten als schepen, personen en plaatsen elk een eigen URI (uniform resource identifier). Wie met een applicatie of webbrowser naar zo'n URI toegaat, krijgt alle informatie over het object, inclusief links naar

interne en externe bronnen. Zo ontstaat er een netwerk van gerelateerde bronnen. Met Linked Data zijn verschillende datasets volgens hun eigen datamodel online te publiceren en via links met elkaar te integreren.

Met behulp van de web-querytaal SPARQL zijn alle datasets tegelijkertijd te bevragen.

Nieuwe inzichten
In DSS zijn vier datasets als Linked Data gekoppeld en online beschikbaar gesteld: de Monsterrollen Noordelijke Nederlanden, de Generale Zeemonsterrollen van de VOC, de VOC Opvarenden en de Dutch Asiatic Shipping datasets. Bovendien zijn links aangebracht naar externe bronnen, waaronder geografische informatie en links naar berichten in Delpher, de historische krantendatabase van de Koninklijke Bibliotheek. Deze koppelingen kunnen leiden tot nieuwe inzichten en wegen van onderzoek. Zo is het nu bijvoorbeeld mogelijk om vragen te stellen die expliciet gebruik maken van interne en externe links binnen het netwerk, zoals "Welke schepen hadden bemanningsleden geboren in de provincie Groningen?" of "Welke KB-krantenartikelen zijn er over schoeners die naar Riga voeren?" In de DSS-infrastructuur zijn in eerste instantie vier datasets opgenomen. De site geeft links naar andere relevante datasets met Nederlandse maritiem-historische gegevens.

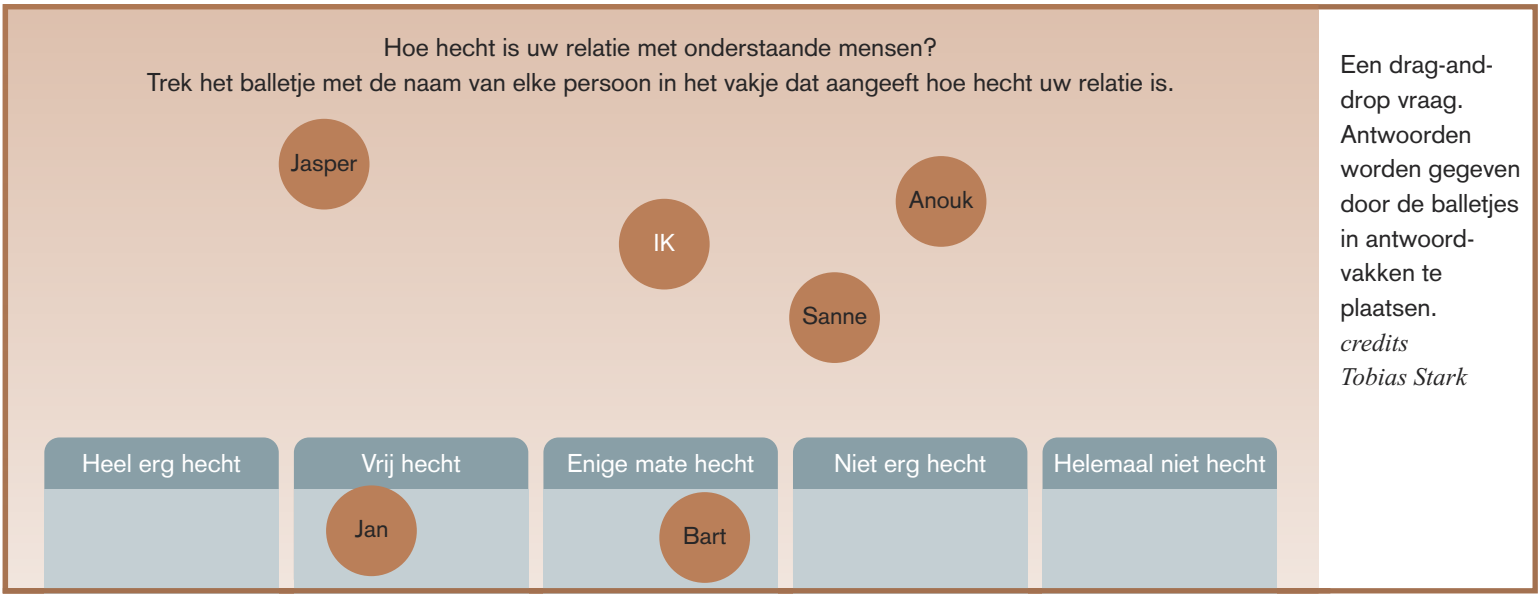
<http://dutchshipsandsailors.nl/data>

Onderzoeker Tobias Stark, Universiteit Utrecht, over GENSI:

Nieuwe survey tool visualiseert netwerken

Online vragenlijsten over sociale netwerken zijn vaak vervelend om in te vullen. Samen met Jon Krosnick, Stanford University, bedacht Tobias Stark, onderzoeker bij Universiteit Utrecht, er een nieuwe applicatie voor: GENSI.
Marika de Bruijne

Om het sociale netwerk van iemand in kaart te brengen, vragen onderzoekers doorgaans eerst naar de vrienden en kennissen van de respondent, en stellen ze vervolgens een reeks vragen over deze personen. "Dit is vaak saai om in te vullen omdat dezelfde vragen steeds terugkomen. Al helemaal in online vragenlijsten," vertelt Stark. "De traditionele manier om ego-gecentreerde netwerken te meten, werkt prima in face-to-face interviews. De interviewer kan je immers motiveren om door te gaan. Deze motivatie ontbreekt in online vragenlijsten. Meerdere studies hebben aangetoond dat de motivatie van respondenten in dergelijke onderzoeken omlaag gaat en dat de datakwaliteit slechter is dan in face-to-face onderzoek."

Om dat te verhelpen, heeft Stark een online applicatie ontwikkeld gebaseerd op een instinctieve interactie met de respondent: GENSI. GENSI staat voor Graphical Ego-centered Network Survey Interface.

Netwerkcontacten
"Deze tool visualiseert een sociaal netwerk. De respondent ziet balletjes met de namen van zijn netwerkcontacten en beantwoordt vragen door op de balletjes te klikken of door de balletjes met verslepen te

sorteren. Op deze manier kan dezelfde vraag voor alle netwerkcontacten in één keer worden beantwoord. Bovendien schijnt het omgaan met de balletjes erg intuïtief te zijn voor deelnemers. Dit maakt het beantwoorden minder saai."

Significant positief effect
Tot nu toe is de nieuwe onderzoeksmethode in twee studies gebruikt. "De eerste studie was een evaluatiestudie met een *convenience sample* om de nieuwe en traditionele vra-

genlijst te vergelijken. Daaruit bleek dat de tool een significant positief effect heeft op de motivatie van de respondenten," vertelt Stark. "In de tweede studie wilden we zien of we de tool kunnen gebruiken bij een grote, representatieve steekproef. Ook dit is geslaagd en honderden deelnemers van het LISS panel hebben een vragenlijst met de tool ingevuld." Binnenkort start hij een evaluatiestudie onder basisschoolleerlingen. Het is vaak moeilijk om de vriendschappen buiten de klas in

kaart te brengen en Stark wil testen of dat met de nieuwe methode beter lukt. Nadat de evaluatiestudie van Stark in een wetenschappelijk tijdschrift is verschenen, wil hij de tool voor iedereen beschikbaar stellen. "Maar ook nu al staan we open voor samenwerking met andere onderzoekers die de tool graag willen gebruiken," vertelt Stark. "Met name zouden we graag nog meer evaluatiestudies in verschillende contexten uitvoeren."

T.H.Stark@uu.nl

Netwerk Digitaal Erfgoed: wetenschappers zijn partner én kennisleverancier

Eén nationale strategie voor Nederlands digitaal erfgoed

Tijdens de Week van het Digitaal Erfgoed begin maart werd een ambitieuze nationale strategie voor het digitaal erfgoed voorgesteld. Coördinator Tjeerd de Boer (ministerie van OCW) licht de aspiraties toe.
Steven Claeysens

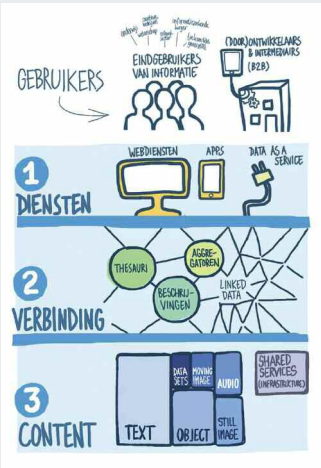
“Natuurlijk is dit plan erg ambitieus. Dat mag ook wel, want het gaat om het vergroten van de maatschappelijke waarde van het digitaal erfgoed. Daarom is het ook zo goed om te zien dat er een breed en groeiend netwerk is dat zich inzet om deze doelstellingen te realiseren.” De Boer wijst op het samenwerkingsverband dat deze notitie schreef: het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE), met vertegenwoordigers uit grote nationale instellingen als Beeld en Geluid, het Nationaal Archief, de KNAW, de Koninklijke Bibliotheek, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Digitaal Erfgoed Nederland.

De strategie steunt op drie pijlers: zichtbaarheid, bruikbaarheid en houdbaarheid van het digitaal – born digital en gedigitaliseerd – erfgoed. Op alle drie de pijlers is het nodige werk aan de winkel en dat kan volgens de notitie maar beter in samenwerking gebeuren. Er gebeurt al veel, maar te veel gebeurt nog versplinterd. Daarmee is het document, zoals het in de inleiding staat, “vóór

De drie pijlers, en het nodige werk aan de winkel, van de nationale strategie op een rij: zichtbaar, bruikbaar en houdbaar

credits Elco van Staveren denkschets.nl

zichtbaar
bruikbaar
houdbaar

FOCUS

‘Digitaal erfgoed wint aan waarde als wetenschappers ermee aan de slag gaan’

alles een uitnodiging tot samenwerking.” Tegelijk is het een waslijst aan goede intenties, vertaald in een fiks aantal werkpakketten voor de komende jaren.

Agenda's

De notitie is een gezamenlijk vertrekpunt. Het definieert werkpakketten en kondigt vervolgnutities aan. Position papers over bijvoor-

beeld linked data, auteursrechten en informatiebeleid staan op de op de rol, maar ook een kennisagenda en een voorzieningenagenda: “De voorzieningenagenda gaat een overzicht geven van de voorzieningen die de verschillende netwerkpartners nu al hebben en gaan ontwikkelen en die ingezet kunnen worden voor het netwerk als geheel. Iets soortgelijks geldt voor de kennisagenda: die biedt een overzicht wat het netwerk weet, bijvoorbeeld op het gebied van standaarden en duurzaamheid.”

Volle rijkdom

Uiteindelijk moet de kersverse strategie vooral de gebruiker ten goede komen, waarbij ook onderzoekers als specifieke doelgroep worden genoemd. “Dat de grote en ook veel kleinere erfgoedpartijen gaan samenwerken, betekent voor gebruikers van die collecties, zoals weten-

schappers, dat ze veel makkelijker toegang krijgen tot de volle rijkdom van de collectie Nederland,” aldus De Boer. Hij beschouwt de wetenschap daarbij als een belangrijke partner én kennisleverancier: “Niet alleen de KNAW is nauw betrokken bij de totstandkoming en uitvoering van de strategie. We zullen vanuit alle werkpakketten onderzoeken hoe we verbindingen kunnen leggen met concrete initiatieven in de wetenschap.”

Aan de slag

Van de open consultatie die vooraf ging aan de publicatie van de strategie hebben een aantal onderzoekers gebruikgemaakt. “Maar nog meer dan de open consultatie is de Week van het Digitaal Erfgoed een goede plek gebleken om in gesprek te zijn met alle gebruikers van digitaal erfgoed. Er was onder andere een aparte gesprekstafel gewijd aan de Digital Humanities.” Bovenal hoopt hij echter dat de wetenschap het Nederlandse erfgoed nog veel en vaak zal gebruiken als onderzoeksbasis. “Eén van de manieren waarop digitaal erfgoed aan maatschappelijke waarde wint is als wetenschappers ermee aan de slag gaan. Doe dat vooral en laat het ons weten als er specifieke wensen zijn rond de zichtbaarheid, bruikbaarheid en houdbaarheid.”

tinyurl.com/erfgoeddigitaal

GELEZEN

Validation of the results of the public consultation on Science 2.0: Science in Transition, 2015
René van Horik

De Europese Commissie (en meer specifiek het directoraat-generaal 'Research and Innovation') wil graag weten welk wetenschapsbeleid het meest effectief is in de toekomst. De wetenschap verandert sterk en het beleid dient daar uiteraard bij aan te sluiten. De belangrijkste trends zijn de enorme groei in wetenschappelijke productie, de sterke opkomst van data-intensieve wetenschap en de toename van het aantal actoren en belanghebbenden. Dit is 'Science 2.0', 'Science in transition'. In 2014 voerde de Europese Commissie een consultatie uit met als belangrijkste doel te bepalen welke veranderingen het Europese wetenschapssysteem zou moeten ondergaan. In februari van dit jaar verscheen de rapportage. Het rapport bevat een aantal suggesties voor acties zoals het instellen van nieuwe vormen van peer review, het stimuleren van open access tot data en publicaties en het ondersteunen van research infrastructures. Opvallend is dat de commerciële uitgevers (met name Elsevier) bijna alle veranderingen en aanpassingen niet nodig vinden.

ec.europa.eu/research/consultations/science-2.0/science_2_0_final_report.pdf

COLUMN

Scherpe pieken in grafieken

De afgelopen maanden heb ik diverse bijeenkomsten bezocht waarin nieuwe tools voor de geesteswetenschappen werden gepresenteerd. Of ik er in de toekomst nog veel zal bezoeken, weet ik niet. Ze zijn interessant, zeker, maar eerlijk gezegd hoor je vaak dezelfde dingen. Bijna onveranderlijk laat een spreker, meestal met veel enthousiasme, een tool zien die je kunt gebruiken om in grote dataverzamelingen onverwachte patronen te ontdekken. Die patronen blijken vaak te kunnen worden gevisualiseerd, bijvoorbeeld in grafieken. Zo heb ik de afgelopen maanden veel scherpe pieken in grafieken mogen zien.

Voor de goede orde: ik ben dol op pieken in grafieken. Boven dien denk ik werkelijk dat digitale hulpmiddelen de geesteswetenschappen flink vooruit kunnen helpen. Maar de exacte relevantie van die pieken was me niet altijd even duidelijk. Zonder twijfel komt dat deels door de omstandigheden. In een

praatje van twintig minuten kun je onmogelijk alle nuances van een tool of onderzoek uiteenzetten. Maar ik denk dat er nog iets anders speelt, namelijk: een al te grote verwachting van wat sommige tools voor de geesteswetenschappen kunnen betekenen. Ik zoek vrijwel dagelijks in grote datacollecties. Die intensiteit is nog toegenomen doordat ik sinds een klein jaar, met steun van de Radboud Universiteit, werk aan een proefschrift over jodenbeking in Nederlandse jeugdboeken. Dat onderzoek heeft mij nog duidelijker gemaakt hoe moeilijk het is om in grote, ongestructureerde tekstcollecties relevante informatie te vinden. Op het eerste gezicht zou je denken dat je voor dit onderzoek al veel zou moeten kunnen vinden

door te zoeken op het woord joden in combinatie met bekering. Natuurlijk moet je daarbij rekening houden met enkel- en meervoud, spellingvarianten, samenstellingen, enzovoorts.

Het is niet zo dat je niks vindt met deze zoekopdracht, maar met andere zoekopdrachten bleek nog veel meer te vinden. Het ging om woorden en woordcombinaties die je pas ontdekt na-

foto Leo van Velzen

dat je veel bronnen grondig hebt bestudeerd. Dan zie je bijvoorbeeld dat men het decennialang niet over jodenbeking maar over zending onder Israël had. En dat joden in Nederland lange tijd Israëlieten of Hebreeërs zijn genoemd. Dan wel zonen of dochters of nakroost van Abraham. Of kinderen van Juda of van het oude volk. Sterker nog, sommige bronnen bleken alleen te vinden door een eigennaam aan de zoekopdracht toe te voegen. Het namenrepertoire voor joden blijkt in de oudere Nederlandse literatuur namelijk opvallend beperkt. Zodra je gaat zoeken op bijvoorbeeld Rachel of Rebecca of Nathan of Levi in combinatie met Messias, stuit je op bronnen die ik in ieder geval voor mijn proefschrift voor geen

goud had willen missen. En dit is nog een simplistische voorstelling van zaken. In de praktijk bleek ik tientallen zoekopdrachten nodig te hebben om bronnen over hetzelfde onderwerp te vinden.

Om die reden komen die pieken in grafieken, met name als ze zijn gebaseerd op één zoekterm, mij nogal simplistisch voor. Zo'n visualisatie mag leuk zijn voor een lezing of presentatie, de onderzoekspraktijk is een stuk weerbarstiger. Mijns inziens zou het goed zijn om daar wat meer ruchtbaarheid aan te geven. Al was het maar om te voorkomen dat de hooggespannen verwachtingen over de toverkracht van tools in de e-humanities straks uitlopen op een desillusie.

Ewoud Sanders

Taalhistoricus en journalist. Sanders is vaste medewerker van onder meer NRC Handelsblad en Onze Taal.